

Kibernetika za humaniste in vpliv ponovitve na pojmovanje vnebohoda

"Blagor tistim, ki niso videli, a so verovali!" (Jn 20, 29)

Temeljni problem futuroloških diskurzov, ki se dandanes spoprijemajo z novimi tehnološkimi praksami, izvira iz vprašanja umestitve tovrstnih podvigov na zemljevid široko razvejanega drevesa humanistično razsvetljske miselnosti. Že po hitrih in površnih razgledih bo mislecu, ki bi želel vztrajati na poziciji neprizadetega opazovalca, kaj kmalu jasno, da zadeva ob nenavadno zajetno in košato vejo aplikativne empirične misli, ki seveda izrašča iz samih korenov razsvetljske znanosti, nikakor pa se ni več mogoče sprenevedati, da jo je z obstoječimi strukturalnimi prijemi, s kakršnimi se humanistična znanost dandanes še diči, mogoče opazovati na telesu samem – kot le enega od izrastkov istorodnega umovanja.

Ta problem lahko poskušamo poenostavljeno zaobjeti z naslednjo delovno hipotezo: humanistična filozofija nima več dejanske vloge na tistem področju futurologije, ki nove tehnologije razvija in načrtuje; na dialoško prizorišče lahko vstopa le še skozi stranska vrata in še ta vodijo le na balkon, s katerega je mogoče opazovati zgolj socializacijo uporabe novih tehnologij in učinkovanje tehnoloških sredstev na patologijo vsakdanjega življenja – v predpostavljeni informacijski družbi, seveda.

Če se humanist dandanes srečuje s kibernetično znanostjo kot z materializacijo racionalistične miselnosti, ki prihaja iz že

zdavnej odtujenega tabora visoko empirične formalizacije, intelektualne dejavnosti torej, ki je dolgo tega zapustila ontološka izpraševanja na račun specializiranih aplikacij v strojnem svetu, pa ne moremo spregledati tesne povezave med začetki razsvetljske misli in osnovami tega, kar je bilo stoletja kasneje prepoznano za kibernetiko: ali natančneje povedano – kibernetična znanost, kadar razlaga lastno zgodovino, polaga svoje temelje prav na ramena holistične znanosti zgodnjega razsvetljenstva. Prvi računski stroji in prvi mehanski avtomati so bili več kot orodja za poizkuse v zgodnjih empiričnih laboratorijih. Predstavljali so instrumentalne reprezentante samega holizma, z njimi se ni umerjala snov, fizikalna, kemijska ali organska lastnost raziskovanega objekta, temveč misel sama. Natančnost, preverljivost in prevodljivost miselnih modelov nazaj v otipljivi svet vzrokov in posledic, akcij in reakcij je bila, tako to vidimo danes, prokreacija novega sveta: testnega modela za preverjanje rezultatov najdržnejšega podviga, kakršnega si je lahko zamislil novorojeni ateist: prevzemanja božanske vloge stvarnika.

Konec dvajsetega stoletja je za razliko od srečnih začetkov razmerje med humanističnim in empirističnim, kakor ga preči izkušnja kibernetike, srhljivo zapleteno. Za premislek o tem razmerju si bomo izbrali ločnico, ki bo imela, tako si drznemo napovedati, hude posledice za dualistični koncept klasične znanosti, pri čemer obstoječih nadgradenj, kritik in odvodov te znanosti ne moremo šteti drugam kot nazaj v klasično znanost samo. Zanimata nas dve kategoriji, ki temeljno določata genetiko kibernetične misli. To sta *postvaritev logičnega procesa*, kot so ga nedavno tega poznali kibernetiki kot edino sredstvo za preverjanje svojih idejnih modelov, in pa *materializacija časa*, ki je bila do pred kratkim predpogoj za kakršnokoli programiranje telesno-fizikalnih dogodkov v prostorsko časovni koordinatni mreži. Omenjeni kategoriji doživljata dinamično transformacijo z razmahom računalniških orodij, ki premeščajo testiranje kibernetičnih zamisli v simulirana digitalna okolja. Transformacija je v radiju novih pogojev, ki jih omogoča digitalna informacijska tehnologija, v zadnjem desetletju že zaokrožila 180 stopinj in dosegla možnost, da se prelevi v lastno nasprotje. Kar pogledimo: "agent" je kibernetični organizem brez otipljivih lastnosti telesnega – fizičnega – avtomata. Pravzaprav je to softverski program, ki samodejno (avtomatsko) opravlja predpisane naloge v okolju elektronskih komunikacij, pri čemer je mogoče izkoristek in natančnost njegove storilnosti podrobno preverjati. "Agent" je avtomatski birokrat z večnamensko uporabnostjo. Na mrežnih komunikacijah lahko zbira, sortira ali filtrira informacije, obvešča "gospodarja" o dogodkih, ki jih je le-ta programsko določil kot zanimive ali zaželene,

opravlja lahko tudi denarne transakcije. Računalnikarji bodo o agentu radi govorili kot o organizmu ali vsaj robotu, čeprav "živi" in "misli" le v obliki programskih formul, pripetih na informacijski tok v elektronskem prostoru. Z opisovanjem lastnosti agenta se navezujemo na prej omenjeno kategorijo postvaritve logičnega procesa. Vsi kriteriji, ki so ključni za preverjanje delovanja idejne zamisli, so v primeru agenta preverljivi prav tako ali še bolj natančno kot v primeru robotskega sesalca, ki se samodejno izmika vsem oviram in "zna" zamenjati nastavke za doseganje nesnage v nedostopnih kotih ali pod privzdignjenimi kosi pohištva. Stvarnost in otipljivost obeh primerjanih avtomatov seveda zapada različnim kategorijam materialnosti, očitna pa je antropomorfnost nalog, ki jih vsak zase opravljata v socialnem okolju. Robotski sesalec bolj ali manj nadomešča čistilko, agent pa hišnega novinarja ali računovodjo. Če v primeru agenta lahko dvomimo o neposredni preverljivosti spektra opravil, ki jim je namenjen, z opravili delavcev SDK ali investicijskih skladov, se lahko potolažimo z označevalno prakso, ki si samodejno utira pot v vsakdanji uporabi. Ne le, da matematično-programskih struktur, v našem primeru poimenovanih "agent", terminološko ne moremo zapopasti drugače kot z izrazi, ki jih uporabljamo za opisovanje človeških opravil, temveč bo "agent" pogosto grafično predstavljen kot bitje, na grafičnem vmesniku bo predstavljen kot kultura iz risanke ali pa bo vsaj ikonografsko personificiran s takim ali drugačnim likom iz nepregledne ropotarnice antropomorfnih podob. Umetno življenje, umetna inteligenca, virtualna realnost so vsi po vrsti izrazi, ki lepo demonstrirajo prizadevanja za zblizanje dveh popolnoma različnih pogojenih okolij – tega, v katerem se s fizičnim preživetjem trudijo ljudem podobni ljudje, ki se ponavadi razveselijo vsakega še bolj izpopolnjenega sesalca, in onega, v katerem se preganjajo elektronski podatki, ki jim njihovi stvaritelji in porabniki za vsako ceno skušajo pripisati ljudem in živim bitjem podobne lastnosti. In prav na tem mestu se bomo poskušali izogniti zanki, v katero se ponavadi ujamejo zaskrbljeni ali navdušeni humanisti. Temeljno vprašanje preverjanja kibernetike miselnosti ni najsmiselneje naslavljeni v smer živosti neživega, stvarnosti nestvarnega, otipljivosti neobstoječega ali inteligentnosti nemislečega, temveč se za veliko večji izziv izkazuje raziskovanje strukturnih ozadij, ki poganjajo sporne pojave. S spornostjo imamo v mislih seveda pojmovne procese, ki vztrajno pritiskajo k zamikanju utečenih predstav. Za prepojmovanje gre: če se že humanistični misleci odločajo za spopadanje z mlino na veter, kibernetikom tako ne ostane drugega, kot da sledijo lastni radovednosti in tistim naročilom, s katerimi si omogočajo čim boljše pogoje za delo.

Zastavimo si preprosto nalogo v zapletenem (kompleksnem) okolju: odločimo se za stališče, za določen poudarek v načinu mišljenja, s katerim bomo apriorno vztrajali na kompleksnosti stvarnega sveta proti ekonomskopropagandnemu preveličevanju "živosti" simuliranih svetov v digitalnih okoljih, vendar z namenom, da bi izkušnjo stvarnega premislili znova skozi dioptrijo, ki nam jo ponuja digitalna praksa. Strukturalni prijem, ki nam edini lahko omogoči relevantno prevajanje iz okolja ničel in enic v večdimenzionalno razsežnost atomskih gradnikov na tej strani monitorskega stekla, se skriva v konsti-

Caravaggio:
Nejeverni Tomaž.

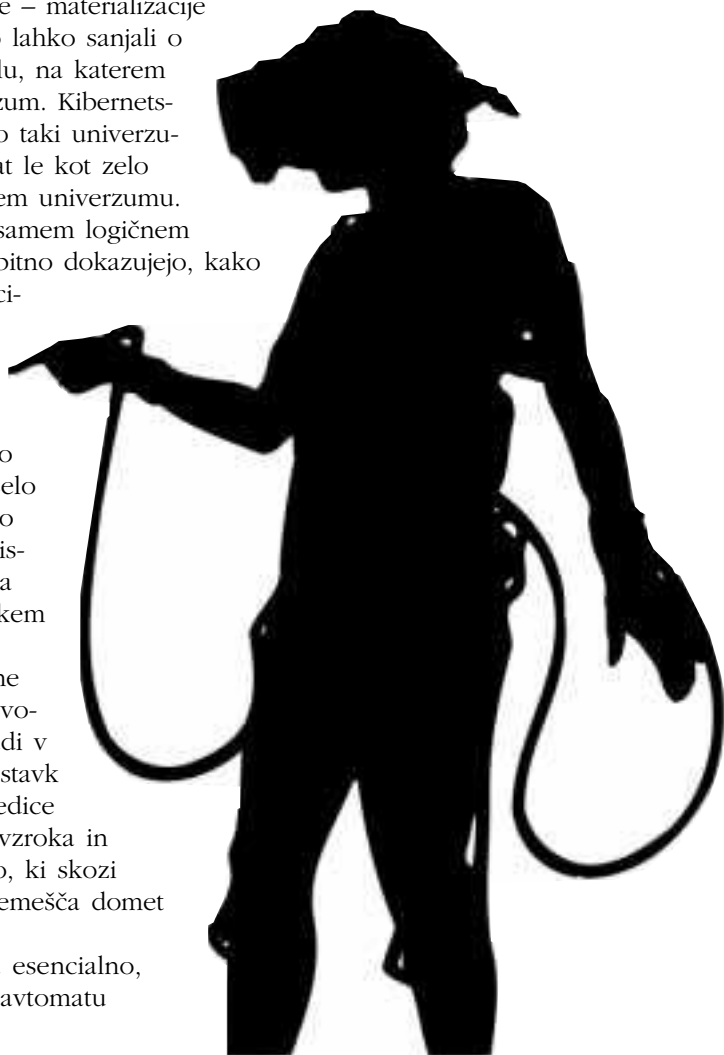
tuciji same logične formule, ki omogoča tako delovanje robotskega sesalca kot elektronskega agenta. Obstaja celo možnost, da imamo v obeh primerih opravka z enako programsko strukturo, ki zaganja podobne logične operacije, le da so interpretirane z različnimi operativnimi mehanizmi. Z izrazom mehanizem v tem primeru ravnamo le s tolikšno površnostjo kot z drugimi humanoidnimi vzdevki. "Agentu" lahko kljub njegovi nesnovnosti pripisujemo določeno mehaniko v ravnanju prav tako kot drugim virtualnim "mehanizmom". S tako obojestransko izmenjavo komplimentov, s pripisovanjem mehanskih lastnosti elektronskim procesom in s

pripisovanjem organskih lastnosti okrog gomazečim mehanizmom, lahko, vsaj na predstavnici ravni, zavzamemo pomembno pozicijo: lahko začnemo odpisovati pretirano pomembnost okolja, v katerem operira določena logična struktura, in se osredotočimo na sam program, ali bolje, na samo esenco, ki jo je kibernetickemu organizmu, snovnemu ali ne, vdihnil njegov stvarnik: brez te magične formule bi navkljub visoki tehnološki obdelavi ali natančno koncipirani matematični matriki imeli opravka le z negibnimi strukturami.

Vendar se moramo ves čas aktivno zavedati preprostega dejstva. Kibernetika je znanost le toliko, kolikor je preizkušena dejavnost. Neaplicirani formalno logični sistemi še vedno ostajajo matematični, gramatični ali filozofski fenomeni, kibernetika jih zajema le skozi vrata aplikacije. Tudi če obstaja kaj takega kot čista teorija kibernetike, se lahko prepozna za kibernetiko šele po aplikaciji. Brez realizacije – materializacije kibernetickih zamisli bi še vedno lahko sanjali o enem samem logičnem prapočelu, na katerem je osnovan ves obstoječi univerzum. Kiberneticki sistemi nam dokazujejo, da so taki univerzumi sicer mogoči, vendar zaenkrat le kot zelo entropični podsistemi v dejanskem univerzumu. Resda lahko temeljijo na enem samem logičnem prapočelu, vendar zato neizpodbitno dokazujejo, kako neizmerno drugače deluje deducirani svet v primerjavi s tistim, v katerem je za odskočno desko v razumevanje vzrokov in posledic služila indukcija.

Aplikacija teorije v preverljivo prakso je torej dejavnost, ki veselo dokazuje, da stvari delujejo malo drugače, kot smo si želeli ali mislili. In neizmerne so možnosti za miselne prakse, ki bi se po vsakem neuspelem poizkusu kreacije popolnega avtomata odpravile ne le v nov poizkus na podlagi novopridobljenih izkušenj, temveč tudi v ponovni premislek vseh predpostavk do Aristotlovega vzroka in posledice nazaj. Predvsem je pojmovanje vzroka in posledice, akcije in reakcije tisto, ki skozi zgodovino zahodne znanosti premešča domet kibernetičnega preverjanja.

Ko se torej osredotočimo na esencialno, na tisto ključno formulacijo, ki avtomatu

omogoča reagiranje v določenem okolju, ne glede na to, ali izvaja svojo avtomatsko akcijo na tapisonu domače dnevne sobe ali v večdimenzionalnem elektronskem prostoru nekje v Internetu, lahko presenečeni ugotovimo, da je osnovni logični gradnik programskega paketa, ki oskrbuje naš avtomatski sistem z "inteligentnostjo", pravzaprav zelo preprosta logična formula. Posplošeno lahko govorimo o pogojnem stavku *if/then*, ki je razumljiv vsakemu osnovnošolcu: "Če je tema, potem prižgi luč." "Če detektiraš stanje nič, potem aktiviraj luč (ena)." Za razumevanje načela, po katerem se preklaplajo digitalna stikala, se nam niti ni potrebno spuščati globlje od splošne opisne situacije, v kateri morata biti izpolnjena dva pogoja. Poleg določenega sprožilca, ki aktivira preklop stikala, je seveda potrebna še ura, ki usmerja zaporedje poteka dogodkov. Omenjena ura ni v neposredni povezavi s tisto splošno predstavo o času, po kateri čas teče iz preteklosti v prihodnost na način, o katerem smo se sporazumeli uporabniki budilk in štoparic za merjenje novih rekordov. Ura, kakršno "uporablja" avtomat za tempiranje preklopov po svojih stikalih, je poljubno matematično definiran potek časa, ki ga še vedno lahko podvržemo štetju. Za razliko od vsakdanjih preštevalnih praks, ki so v navadi pri določanju časa, lahko ura, ki tempira avtomatizirane dogodke, šteje tudi nazaj ali na primer ponavlja štetje v zanki ali sploh ne šteje dlje od ena, čeprav je seveda vsak matematično predpostavljen trenutek take ure še vedno preračunljiv na konvencionalno istosmeren in zvezno zaporeden potek časa. Na primer: avtomatski sesalec, ki se je pri iskanju smeti zagozdil v ozkem zavitem hodniku in torej nikakor ne more več iskati poti ne naprej ne levo ne desno, lahko v takem primeru med drugimi poizkusi sproži preprosto operacijo, ki jo na opisni ravni izrazimo takole: opravi vse premike, ki so te pripeljali do nepremostljive ovire v točno obratnem zaporedju, kot si jih opravi pred tem. Kibernetično je ta operacija preprosto izvedljiva: "Zavrti uro nazaj in skladno z njo vzvratno ponovi zabeleženo ravnanje do trenutka t , ponovno preveri ovire, potem pa poizkusi znova, vendar ne po isti poti, ki si jo že opravi v obe smeri." Spomin, ki je v tem primeru na delu, je pravzaprav le zaznamek ob preklopu stikala, ki ustreza stanju števca na avtomatovi uri. V tem primeru lahko čas razumemo le kot števčevo registracijo dogodka, tako da lahko ob ponovnem štetju dogodek poljubno ponovno izklicuje. Nič hudega, če razloženi primer ni najboljše razumljiv ali pa je mogoče celo logično vprašljiv. Iz poskusa podanega opisa lahko razberemo, da je pravzaprav razumevanje ali pojmovanje poteka časa tisto, kar omogoča, da se nekaj zgodi avtomatsko na takšen ali drugačen način. Način delovanja našega avtomata bo torej

prvenstveno odvisen od pojmovanja, kako čas poteka, deluje, obstaja. Biološki čas, ki ga mnogokdaj s težavo prevedemo neposredno v mehanski čas, je že kar nekaj časa pojmovan kot samo eden od možnih časov, v katerem se odvija tak kibernetični dogodek, kot je na primer prepis genetske (DNA) strukture v času nastajanja nove celice. Tudi če predpostavimo, da genetska multiplikacija ne temelji na notranjem, celici implicitnem števcu, lahko opišemo skupek pogojev, samo pod katerimi se lahko zgodi natančno to, kar se mora zgoditi, kot poseben časovni mehanizem. Na primer: Ko pride do določene kemične reakcije, je s tem izpolnjen pogoj za nadaljevanje druge kemične reakcije. Časovni potek je v tem primeru določen s količino in kakovostjo snovi, ki reagira. Tudi če avtonomnega notranjega ali zunanega števca ni, ga lahko razberemo iz akcije in reakcije med okoljem in entiteto, ki jo opazujemo. Tukaj se nevarno približamo možnemu pojmovanju univerzuma kot popolnega avtomata, sestavljenega iz nepreštevne, a še vedno končnega števila mnogih podavtomatov – vsak od njih lahko deluje po drugačni (eksplicitno ali implicitno delujoči) uri, katere stanje je odvisno pač od pozicije in časa, v katerem je opazovalec – bodisi kot interpret ali sokreator določenega avtomata, vedno pa tudi udeležen pri/v njem. Vendarle je newtonovska skušnjava daleč za nami. Postkvantne teorije o prostoru in času nas razbremenjujejo možnosti, da bi dogodke v totalnem avtomatu lahko interpretirali dovolj predvidljivo, da bi jih potem lahko preizkušali v kibernetičnih inkubatorjih. Če bi torej vsak dogodek, ki mu lahko pripišemo vzročno-posledične lastnosti, lahko avtomatsko prekrstili v avtomatski dogodek, bi bili filozofski podvigi že zdavnaj oproščeni iskanja smisla; vse kar bi bilo še mogoče početi v tako razumljenem svetu, bi verski sekta, ki bi zakoličila opisano možno pojmovanje, velevalo le še neskončno mnogo preverjanj različnih aplikacij. Današnja znanost je prejkone ujeta v zanko drugačne vrste. Razlaga določenega pojava predpostavlja simulacijo modela, ki samo razlago utemeljuje, dokazuje. Če tozadevni model uspešno uprizorimo v digitalnem okolju (*and that is what the computer science is all about*), ga s tem samodejno lahko tudi avtomatiziramo. Po tej logiki pravzaprav ne moremo govoriti o relevantnem znanstvenem (teoretskem) modelu, ki ne bi bil obenem tudi potencialni avtomat. In kolikor bi tak kibernetični model še bil oddaljen od zaželjne ali naročene globlje možne resničnosti, še vedno ne bi obstajal dokaz, da v še bolj kompleksnem približku NI avtomat. Če si zaenkrat želji po izmikanju možnosti totalnega modela pomagamo z odkloni v smer teorije delcev, nam z druge strani vse bolj nova znanost kaosa grozi načeti "grada trdna vrata".

Kaos kot višja oblika reda, pojmovana na strukturalno podobnih osnovah medsebojno različnih pojavov, predstavlja za kibernetike nov veliki met. Pravzaprav je nov pristop h kaosu prav otrok kibernetične znanosti. Brez računalniških programov, s katerimi so raziskovalci izrazito pospešili in okrepili avtomatsko pregledovanje brezštevilnih zbranih vzorcev in rezultatov tisočeri in tisočeri meritev, ne bi bilo pregleda nad pojavi, ki so poprej veljali za nepredvidljive, naključne. Nove simulacije nekdanj neopisljivih pojavov dosegajo kompleksnost, ki se veliko lepše prilega kompleksnosti pojavov samih, čeprav, in to marsikdo prerad pozablja, se vsa čudežna razodetja višjega reda stvari pojavijo šele potem, ko določen pojav prepíšemo v številčne parametre. Naj se opisne mreže na eni strani še tako tesno prilegajo stvarnosti skozi številne meritve, na drugi strani pa s še tako skrivnostno verodostojnostjo dosegajo kompleksnost opazovanih pojavov, še vedno razmejujejo dva neusmiljeno v črne škatle zaprta svetova: *spoznavnega* in *predstavnega*. Tesneje kot se objemata z dveh strani nenavadno ukrivljenih in prepognjenih matematičnih ravnin, večje je vmesno področje, ki ga pospešeno naseljujejo kibernetični pristopi. Ideje o vremenu kot o predvidljivem avtomatu in o genetski evoluciji kot fraktalno razraščajočem se biokemičnem avtomatu so za resne sodobne raziskovalce sicer prenapete, kar se tiče skorajšnje simulacije, zato pa nič manj pomembne v smislu notranje motivacije. Na ta način ne postaja empirični dokaz o obstoju boga nič lažji od dokaza, da bog NI vseobsegajoči avtomat. Ko se iz te točke ozremo nazaj proti osnovni *if/then* premisi, se nam vsaj za trenutek lahko zazdi, da obstaja še neka elementarnejša predpostavka od gole logike same, ki v zahodni znanosti poganja obsedeno modeliranje vsake, še tako mejne predstave možnosti. Če logični obrazec *if/then* še enkrat predpostavimo krovni *if/then* odločitvi, dobimo enega od znanih nerešljivih paradoksov, ki ga bomo za našo rabo poimenovali kar dokaz o nedokazljivosti dokaza. "Če (je) tema (0), potem (prižgi) luč (1)" je pogoj, ki lahko v večnost čaka na eksekucijo, kolikor se števec zazanka pod nivojem "Če (je) tema" na predpogoju: "Če (je) *res(0)*no tema, potem (je) tema". Odlašanje avtomata pred prižigom luči bo na sporedu ad infinitum takrat, kadar bo *res(0)*no ontološko spremenljiv parameter, ki bo sproti preverjal nova znanstvena odkritja o tem, kaj je in kaj ni tema. Šele ko bo znanost dokazala, da temnejša od teme, ki je pravkar odkrita in dokazana, ne obstaja, bo števec v našem sesalcu preskočil na krovni pogoj, sesalec bo prižgal infrardeč reflektor, ki mu omogoča beleženje smeti na taponu, ter končno nadaljeval delo. (Dobro osveščeni bralci bodo vedeli, da bo sesalec lahko

nadaljeval delo takrat, ko bo naletel na črno luknjo.) *Res(0)no* v kibernetiki ni ontološka, ampak je uporabniška spremenljivka, tako kot je le uporaba tista, ki preverja in omogoča kibernetiko kot znanost. Z uporabniškega stališča je primer navidez preprosto rešljiv. Uporabnik naravna parameter *res(0)no* v skladu s svojimi zahtevami glede čistosti tapisona, upoštevajoč pri tem svetlobne pogoje, v katerih deluje avtomatski sesalec. Temeljno vprašanje, ki ga moramo zastaviti v tem primeru, se glasi: kje je meja avtomatskega sistema, ki mu pripada sesalec? Ali lokalni odvoz smeti od hiše, v kateri deluje sesalec, ni več del istega kibernetičnega sistema? Ali ni skladiščenje in predelava smeti v neposrednem odnosu z zajemanjem smeti, ki ga opravlja avtomatski sesalec? Kaj se zgodi, če vse funkcionalne elemente verige za zajemanje, prevoz, skladiščenje, predelavo in ponovno uporabo odpadkov preko radijskih valov enotno komunikacijsko povežemo in vsakemu sesalcu v tej mreži dodelimo "agenta", ki bo skrbel, da njemu določeni sesalec ne bo zajemal tistih smeti, ki bodisi ne morejo v predelavo ali pa so presežek, kar se skladiščenja tiče? Namesto ugibanja preverimo rajši možne odgovore v velikem računalniškem simulatorju. Potem ko bomo med izdelavo modela vhodne parametre najprej nastavljali poljubno-uporabniško, preklopimo v končni fazi taiste parametre na merilce in števce, ki smo jih vzpostavili v realnem okolju, da bo naš model korak bliže uporabnosti. V modelu si bomo zdaj lahko ogledali simulirano infrastrukturo, kakršno potrebujemo, da bi naš avtomatski sesalec lahko postal polnopravni podavtomat celostnega kibernetičnega sistema za zajemanje, predelavo in distribucijo smeti na zemeljski obli.

Z modelom celostnega avtomata, ki inteligentno povezuje vse sesalce tega sveta v enoten sistem, poskušamo osvetliti tisti obrat, ki vlogo kibernetike v sodobnem svetu razlikuje od tistih začetkov, ki smo jih na začetku našega premisleka označili za srečno razmerje v zgodnjem razsvetljenstvu. Če je bil nekoč avtomatski mehanizem tisti poligon, na katerem se je lahko preverjala in umerjala racionalistična misel, bo danes držalo, da je stari dobri otipljivi svet predvsem še prizorišče, na katerem se preverjajo kibernetične zamisli. Kriterij dokaza pri tem ostaja zanemarljiv, saj je izgovor, ki prepušča parameter *res(0)no*-sti zgolj potrebam uporabnikov, prav tisti pogoj, ki na eni strani omogoča delovanje vsakršnih avtomatov v simuliranem digitalnem okolju, na drugi strani pa neomejeno preverjanje taistih modelov v trdi (hardverski) obliki, torej v uporabi z realnega evolucijsko-entropičnega okolja. Zagovor, ki opisano podjetje omogoča, temelji na predpostavki, da vrsti *homo sapiens* niso več potrebni dokazi po kriteriju res-NIČNOSTI, ampak le še prepričanost uporabnikov. Od tod ni

več daleč do sklepa, da je kibernetska znanost predvsem veda, ki temelji na učinkih čiste ideologije. Taka aplikativna ideologija svojega obstoja ne utemeljuje več z logičnim orodjem, ki ga sama uporablja: kriteriji, ki določajo testno okolje v kibernetskih modelih, so zanemarljivi v okolju, v katerem ista znanost preverja hardverske modele, kljub temu da je navidezni garant uporabnosti projekta prav možnost, da se prepozna skrivni red trdega in živega univerzuma. Elegantna možnost, ki je dandanes na razpolago kibernetičnim vedam, je prav dosledna uporaba digitalnega okolja, ki za svoj razvoj največ dolguje prav njim. Kibernetika bi se lahko mirno omejila na simulacije, s katerimi bi lahko dokončno dokazala, da nekatere od razsvetljenskih premis, na katerih je utemeljeno poslovanje znanstvene in tehnološke industrije, ne držijo oziroma onemogočajo prepojmovanje starega sveta. Postvaritev digitalnih modelov v otipljive prikazni na ta način ostaja le ideološka ekspozitura za prepričevanje sodobnikov, da lahko zadovoljujejo stare užitke na nove načine: da lahko uporabljajo nove avtomate, ne da bi poravnavali račune za slab izkoristek starih. Za tak recept se nam res ni treba ukvarjati z zadnjimi komaj razumljivimi dosežki kibernetike, temveč zadošča, da se ozremo na tisti obrat, ki zahodni misli omogoča, da vsako koherentno prepričanje uporabi kot dokaz.

Najbolj oprijemljivega med dokazi, s katerimi Kristus svojim učencem dokazuje vstajenje od mrtvih, navaja evangelist Janez, ko opisuje nejevernega Tomaža, kako polaga svoje roke na Kristusove rane. Ta akt se dogaja potem, ko je Kristus po pričevanju štirih evangelistov občestvo svojih pripadnikov z različnimi razodetji in prikazovanji že dodobra prepričal o svoji posmrtni prisotnosti v svetu smrtnikov. Tomaž, ki v prejšnjih dogodkih ni osebno prisostvoval, pravzaprav postavlja najstrožji kriterij starorimskega prava, kriterij otipljivosti stvari/mesa, ki predstavlja identifikacijo dokaznega "predmeta" najvišje kategorije (po juridični lestvici).

"Če ne vidim na njegovih rokah znamenja žebljev in ne vtaknem prsta v rane od žebljev in ne položim roke v njegovo stran, že ne bom veroval." (Jn 20, 25) (*And that is what the virtual reality is all about.*) Po pričevanju apostola Janeza Kristus poskrbi za dokaz, ki prepriča nejeverneža in obenem postavi temelje ekonomiji užitka, ki jo dandanes tako s pridom lahko uporablja vsaka ideologija, še toliko bolj, če preudarno vlaga v kibernetske raziskave za ceno uporabnih aplikacij. *"(Jezus) Potem reče Tomažu: Položi svoj prst semkaj in poglej moje roke. Daj svojo roko in jo položi v mojo stran in ne bodi neveren, temveč veren. Tomaž mu odgovori: Moj Gospod in moj Bog! Jezus mu reče: Ker si me videl, veruješ. Blagor tistim, ki niso videli, a so verovali!"* (Jn 20, 27-29)

Logični pogoj *if/then* torej lahko uporabimo tudi za opis tiste procedure, s katero agenti kibernetičnih aplikacij prepričujejo uporabnike, da bo nekoč veliki stvarni avtomat deloval prav tako popolno kot njegov tovariš, ki zaenkrat obstaja le v simuliranih svetovih, v katerih je parameter resničnosti poljubno nastavljiva kategorija. "Če vidiš, potem verjameš." Humanist seveda lahko vztraja pri zahtevi nejevernega Tomaža: "Če ne vtaknem prsta, ne verjamem," a kaj, ko je za kibernetike dandanašnji največja zabava prav preigravanje človekovih senzornih mehanizmov. S pomočjo najnovejše tehnologije lahko po potrebi ponavljamo akt vstajenja od mrtvih, vsakič z zadostno mero potrebne prepričljivosti, ne da bi spravljali pod vprašaj tiste temeljne premise, na katerih še vedno stoji sodobni humanizem, kadar se na primer ukvarja s kritiko ideologij ali psihoanalizo. Če humanistične znanosti v primerjavi s kibernetičnimi podvigi vse bolj stagnirajo, vsaj kar se tiče možnosti preverjanja različnih modelov v socialnih praksah, lahko v skladu z našim premislekom, za tako stanje navedemo vsaj en pameten razlog: na ta način mora v kibernetiki vse bolj postvarevati tisto, česar so si humanisti vedno na skrivaj želeli, pa jim Etika in Logika tega nista omogočali ali dopuščali: za tezo gre, po kateri je edini pravi avtomat v širnem univerzumu sam Opazovalec, ki ta univerzum opazuje. Samo še postvarimo ga, pa bo vse v najlepšem redu.

Marko Košnik Virant, medijski umetnik,
vodja Inštituta Egon March, esejist in publicist.